

Zalecenia do prowadzenia zajęć indywidualnych z wykorzystaniem AAC w pracy z osobami z autyzmem

I. Przygotowanie do pracy z uczniem z wykorzystaniem AAC.

1. Dowiedz się czy Twój uczeń z poważnymi zaburzeniami w porozumiewaniu się miał dotychczas wprowadzane AAC i aktualnie korzysta z jakiegoś Indywidualnego Systemu Porozumiewania się.
2. Zapytaj, kto utworzył i wprowadził system, oraz kto aktualnie zajmuje się jego nadzorem i aktualizacją.
3. Jeśli Twój uczeń korzysta z systemu, naucz się go stosować i staraj się rozwijać go o pojęcia wykorzystywane na Twoich zajęciach zgodnie z dotychczasową strategią korzystania z narzędzi. Ustalaj zmiany i nowe znaki z opiekunem komunikacyjnym.
4. Jeśli okaże się, że uczeń nie ma takiego narzędzia:
 - porozmawiaj z rodzicami, w jaki sposób i w jakich sprawach dotychczas porozumiewał się Twój uczeń; czego używał (co robił?), by poprosić o zabawki, jedzenie, lubiane aktywności; jak odmawiał; w jaki sposób odpowiadał na pytania, czy je zadawał; czy komentował to, co działo się dookoła niego lub swoje działania; czy umie dokonać wyboru – zrób notatki;
 - stwórz okazje na zajęciach, by zaobserwować, czy Twój uczeń potrafi zadbać o siebie; w czym potrafi uczestniczyć komunikacyjnie – zrób notatki;
 - zapytaj rodziców, jak komunikują dziecku, co ma zrobić; czy spełnia ich polecenia i jak są przekazywane, w jakiej formie (proste, czy złożone); w jaki inny sposób próbują się komunikować z dzieckiem, jeśli ma ono problem z rozumieniem mowy (czego używają, by wspomóc rozumienie: gesty, przedmioty, itp.);
 - poobserwuj jaki poziom rozumienia mowy ma Twój uczeń, możesz sprawdzić to dodatkowo organizując badanie przy biurku z użyciem wybranych poleceń;
 - przejrzyj notatki z innym terapeutą i/lub z rodziną ucznia i zastanów się, jaki rodzaj wsparcia mu się przyda:
 - jaka forma komunikatu (czyli jaki rodzaj znaków będzie wykorzystywany);
 - w jakich funkcjach będzie używał komunikatów (np. czy będzie ich używać, by poprosić o przedmioty lub aktywności; by odmówić; by komentować, itp.);
 - czy będzie potrzebne jakieś narzędzie, pomoc komunikacyjna (np. tablica wyboru, książka do porozumiewania się, tablet, itp.);
 - w jaki sposób uczeń ma korzystać z pomocy do komunikacji (np. będzie wskazywał znaki, podawał, itp.);
 - porozmawiaj z rodzicami, przedstaw im swoje obserwacje i zaproponuj wybrany wspomagający sposób porozumiewania się;
 - jeśli nie masz doświadczenia we wprowadzaniu AAC (nie robiłeś tego do tej pory), możesz zalecić rodzinie konsultacje u specjalisty; wobec braku dobrego dostępu

do specjalistów AAC, spróbuj poradzić się starszych kolegów lub przeczytać o AAC (Patrz: Bibliografia);

II. Praca nad porozumiewaniem się

1. Dla osób z autyzmem jedną z najważniejszych interwencji jest praca nad komunikowaniem się: umiejętność inicjowania komunikacji, kierowania komunikatu do partnera, przenoszenia nabytych umiejętności do pracy z różnymi osobami, w różnych sytuacjach.

Jeśli Twój uczeń jest początkującym użytkownikiem AAC i ma tylko kilka znaków, to nawet jeśli znaki te bezpośrednio nie pasują do tematu Twoich zajęć, postaraj się stworzyć jak najwięcej sytuacji, by generalizować umiejętności ucznia. Np.:

- możesz zaaranżować sytuację, w której uczeń może poprosić o picie, ta sytuacja przyda mu się w życiu;
- wyznaczyć czas na przekąskę, by mógł ćwiczyć proszenie o ulubione jedzenie;
- możesz umożliwić mu wybór lub poproszenie o ulubioną aktywność lub zabawkę na koniec trudnego zadania;
- jeśli Twój uczeń męczy się w trakcie zajęć, odchodzi od stołu, ucieka, możesz z góry założyć konkretne przerwy, w czasie których będzie mógł prosić o ulubione zabawki i odpocząć.

Obserwuj i notuj sposób w jaki uczeń używa swego systemu na Twoich zajęciach. Możesz nagrywać te sytuacje, by omówić je okresowo z specjalistą odpowiedzialnym za wprowadzanie AAC. Pamiętaj, że Twoim celem jest zwiększenie jego spontaniczności, samodzielności i elastyczności w komunikowaniu swoich potrzeb. Ważne, by pamiętać o tendencji osób z autyzmem do tworzenia schematów. Kiedy dziecko zacznie spontanicznie używać danego znaku w kontakcie z Tobą, postaraj się o wprowadzanie zmian i urozmaicanie tych sytuacji komunikacyjnych. Nie wszystkie okazje do użycia znaków muszą pojawić się na każdych zajęciach, powinny pojawiać się w różnym czasie w ciągu zajęć, w różnych miejscach, w innej kolejności. Z czasem możesz zmniejszyć swoją aktywność i uważność w aranżowaniu sytuacji komunikacyjnych po to, by to uczeń inicjował komunikaty sam i przyciągał twoją uwagę.

2. Jeśli Twój uczeń sprawnie posługuje się swoim systemem AAC możesz zastanowić się nad rozwijaniem słownictwa związanego z tematyką zajęć, które prowadzisz.
 - zrób listę aktywności, które mają miejsce na Twoich zajęciach;
 - zaobserwuj w jaki sposób Twój uczeń uczestniczy w tych aktywnościach. Weź, np. listę funkcji komunikacyjnych: proszenie o przedmioty/aktywności, potwierdzanie, odmowa, zadawanie pytań, odpowiedzi na pytania, komentowanie, itp. Przyjrzyj się i zanotuj, czy Twój uczeń realizuje te funkcje podczas zajęć i w jaki sposób to robi;
 - na początek wybierz dwie, trzy sytuacje komunikacyjne, które w twojej ocenie są najbardziej zrozumiałe i najłatwiejsze do osiągnięcia przez Twojego ucznia;
 - zrób listę słów, które umożliwiłyby realizację wyznaczonych celów i dobierz znaki

zgodne z systemem AAC ucznia (znaki graficzne, manualne lub przestrzenno-dotykowe). Zastanów się, czy Twój uczeń jest na etapie używania pojedynczych znaków, czy też budowania dłuższych wypowiedzi ze znaków (dwi-, trzyelementowych);

Znak manualny

Znak graficzny KONIEC z systemu PIKTORAMY

Znaki graficzne z systemu PCS

Znaki przestrzenno-dotykowe

Budowanie 3-elementowej wypowiedzi

- przygotuj odpowiednie znaki. Zastanów się w jakich pomocach komunikacyjnych chcesz je umieścić: na tablicy wyborów, tablicy uczestnictwa, w książce do rozmowy ucznia, jako pojedynczy, luźny znak, na podkładce leżącej/ wiszącej w miejscu pracy/zabawy;

- zastanów się jak chcesz zaaranżować sytuację (co powiesz, co zrobisz, gdzie położysz pomoce komunikacyjne a gdzie materiały), by umożliwić lub zmotywować ucznia do uczestnictwa (poproszenia, skomentowania, zażartowania, itd.) zgodnie z jego techniką i strategią porozumiewania się (wskazanie lub podanie znaku, wykonanie znaku, potwierdzenie wyboru, itp.);

Ten sposób analizy zajęć pod kątem zwiększania uczestnictwa uczniów, użytkowników AAC w zajęciach i codziennych aktywnościach nazywany jest Modelem Uczestnictwa, opracowanym przez P.Mirenda, S.Beukelman (2005). Jest to sposób diagnozy możliwości aktywnego uczestnictwa i komunikowania się osób niemówiących w codziennych aktywnościach (szkoła, praca, zabawa, czynności samoobsługowe, posiłki, itp.) oraz pracy nad zwiększaniem ich zaangażowania w działania typowe dla ich rówieśników.

Lista aktywności	Możliwy sposób uczestnictwa (np. lista funkcji mowy)	Lista słownictwa	Pomoc komunikacyjna
Powitanie	<ul style="list-style-type: none"> Wita się z terapeutą, gośćmi (stażyści, wolontariusze); 	<ul style="list-style-type: none"> „Dzień dobry”/ „Cześć” 	<ul style="list-style-type: none"> indywidualna pomoc do komunikacji np. tablica, książka
	<ul style="list-style-type: none"> Układa plan (wybiera kolejność aktywności) <i>Patrz fot. 1 i fot. 2 poniżej tabeli.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> „Najpierw...” „Potem...” „Na końcu...” „Chcę/ Nie chcę...” Nazwy aktywności 	<ul style="list-style-type: none"> tablica uczestnictwa do układani planu
	<ul style="list-style-type: none"> Opowiada o tym co się wydarzyło np. w weekend, od ostatnich zajęć, wczoraj; 	<ul style="list-style-type: none"> Określenia czasu/ dni tygodnia Osoby Miejsca Aktywności domowe danego ucznia 	<ul style="list-style-type: none"> tablica kontekstowa do opowiadania o weekendzie/ tygodniu
	<ul style="list-style-type: none"> Zadaje pytania terapeutce o jego weekend/ tydzień/ wczorajszy dzień; 	<ul style="list-style-type: none"> „Co u ciebie słychać?” „Co porabiałeś w...?” „A ty co robiłeś? A Pani co robiła?” 	
	<ul style="list-style-type: none"> Nazywa swoje emocje i stany związane z tym co przeżył; 	<ul style="list-style-type: none"> „Nudziłem się”, „Fajnie było”, „Podobał mi się...” 	
Praca edukacyjna przy stole			
Wspólna zabawa			
Przerwa/ Czas wolny			
Ćwiczenia sensomotoryczne			
Pożegnanie			

Fot. 1. Dokonywanie wyboru ulubionej aktywności

Fot. 2. Dokonywanie wyboru aktywności w planie na etykietach